

Onczay Csaba MMA székfoglalója

2021. június 28.

Pesti Vigadó, Makovecz Terem

**“GYÖKÉRTELEN MŰVÉSZET NEM LÉTEZHET.”
KODÁLY ÉS A CSELLÓ**

Tisztelt Elnök Úr, Bizottsági tagok, Akadémikus Társaim, Hölgyeim és Uraim!

Előadásom elején engedjenek meg egy rövid interjú részletet Kodály Zoltán: Utam a zenéhez c. könyvéből: “Ha azonban körülnézek, hogy milyen is az a zene, mely világszerte utat talál, akkor ez számomra azt bizonyítja, hogy általánosan érthető csak az a zene lehet, melynek gyökerei talajt fognak. Gyökértelen művészet nem létezhet. Nézetem szerint minden művészetnek, ahogy a történelem is tanítja, otthon kell lennie valamilyen nemzeti talajban. Ha aztán ez a művészet olyan tökéletessé fejlődik, hogy nemzeti sajátossága ellenére megértik más népek is, még korántsem jelenti, hogy gyökerek nélkül is megélne. A gyökértelen, vagy ahogy mondják: kozmopolita zene legfeljebb a felületes szórakozást szolgálhatja, vagy tánczene lehet. Lényeges mondanivalója csak annak a művészetnek lehet, mely mélyen gyökerezik valamilyen talajban.”

Mai világunkban és hétköznapjainkban bizony fontos szerepe van ennek a gondolatnak. Ez az idézet egyben magyarázatot ad arra, miért tartottam mindig is fontosnak, és határozta meg tanári és előadóművészi pályámat a magyar zene iránti elkötelezettség, mely egyben ars poeticámmá, hitvallásommá is vált. Számomra mindig az volt az elsődleges, hogy a magyar zenét, a magyar zeneszerzők műveit itthon és külföldön mind szélesebb körben, hitelesen, a legnagyobb odaadással és átéléssel mutassam be.

Ilyen formán Kodály cselló művei, és elsősorban a Szólószonáta, illetve a székfoglaló végén szóba kerülő átiratom volt az, amik végig elkísértek a pályámon, bejártam velük a világot, és a legnagyobb sikereket és elismeréseket hozták számomra. Én magam a Szólószonátát a XX. század legkiemelkedőbb csellóra írt szólóművének tekintem. Mélyen megérintett Kodály zenéjének lenyűgöző tisztasága, eredetisége, a magyar népzeneből fakadó inspirációján kívül a magyar lélek megható megjelenítése.

Kodály Zoltán a XX. századi magyar kultúra egyik legjelentősebb zeneszerzője, népzene gyűjtője, kutatója, zenepedagógusa és a világszerte elismert Kodály módszer meghonosítója. Óriási enciklopédikus tudása mellett több hangszeren játszott, de különösen közel állt hozzá a gordonka. Csellóra írt művei kiemelkednek instrumentális darabjai sorából, hiszen a hangszerek közül a gordonka titkait ismerte a legjobban, mégis technikailag komoly feladat elé állítja az előadót, különösen szóló műveiben. Azonban művei bármilyen nehézségeket is támasztanak az előadóval szemben, mindig hangszerszerűek.

Kodály műveinek rendszeres előadása fontos szerepet kap műsoraim szerkesztésében. Ha tehetem mindig szerepel szólóestjeimen Kodály-mű különösen külföldön. A Szólószonátát több, mint százszor játszottam Budapeستől Marosvásárhelyen keresztül Buenos Airesig. Először 1967-ben Debrecenben, utoljára pedig 2019. márciusában Chicagóban. A Duót például egyik amerikai turnémon 18 alkalommal adtam elő. 1985-90 között a bostoni Kodály Center of America állandó meghívottjaként mesterkurzusokat tartottam és Kodály műveit mutattam be az Egyesült Államokban.

De mielőtt rátérnék székfoglalóm fő témájára a Szólószonátára, egy gyors felsorolás erejéig ismerjék meg Kodály csellóra írt egyéb művei közül azokat, melyek számomra is repertoár darabokká váltak. Lírikus románc, Adagio, Szonáta, Szonatina, Magyar Rondó, Három korálelőjáték és a Duó. Szerettem volna megismertetni Önökkel mind zenében, mind leírásban ezeket a darabokat is, de az idő rövidege miatt sajnos erre most nincs lehetőség.

Kodály két nagy, csellóra íródott műve az Op.7-es hegedű-cselló DUÓ és az Op.8-as SZÓLÓSZONÁTA. Ezekben a művekben a klasszikus formaelveket olvasztotta egybe a romantika kifejezőeszközeivel, és az ősi magyar zenei nyelvvel. A Duóban a két hangszert egyenrangú szerepben használja Kodály, de meg kell jegyezni, hogy minden kezdést, fontos témát először a csellón mutat be. Ez nem csak elfogultsága, szeretete a cselló iránt, hanem minden tétel alapkarakterét, színét a cselló mélyebb regiszterére építi fel.

A Duó közvetlen előfutára a Szólószonátának, 1.tételének főtémája komoly hasonlóságot mutat a Szólószonáta kezdetével. Mindkét opus lassútételének felépítése és hangulata rokon. A 3.tétel fantáziaszerű lassú bevezetése után a 2/2-es gyors indulás vad, táncszerű hangulatára emlékeztet minket a Szólószonáta 3. tételének kezdése.

Ezen a ponton érkeztünk el az **OP.8-as SZÓLÓSZONÁTA** -hoz, melyet 1915-ben komponált.

A gordonka irodalomnak J.S.Bach óta nem akadt olyan jelentőségű darabja, mint Kodály Op.8-as Szólószonátája.

A Bach szvitok jelentősen hozzájárultak a szóló csellóirodalom további alakulásához. Bach a hat szvit közül a C-mollban egyedülálló érdekességként scordatúrát használ, azaz egy fél hanggal alacsonyabbra hangolva az A húrt megváltoztatja a cselló felhangját, ettől sötétebbé válik a hangszín és gazdagabbak a hangzások. De ennél fontosabb, hogy Bach úgy komponálta meg ezt a darabot, hogy a lehangolt felső húrral természetesebbek a fogások, a fekvésváltások, és még a húrútváltások is. Zseniális elgondolás volt ez akkoriban Bachtól.

Kodály 200 évvel később!! megírta Szólószonátájában szintén a scordatúrát alkalmazza, ahol ez a G és C húrok 1-1 fél hanggal alacsonyabbra hangolását jelenti. Ezt az összehangolás elérésére használja, amelyek a cselló normál hangolása mellett kihozhatatlanok lennének. De míg Bach szvitjeinek zenei tartalma elsősorban az európai udvari táncok jellemzőin alapul Preludiumokkal megkoronázva, addig Kodály Szólószonátája klasszikus 3 tételes felépítésű, a magyar folklór által mélyen befolyásolt zene.

A mű valódi mérföldkő volt a csellón elképzelhető kifejezőmód mélységeiben, hangszertechnikai újszerűségében pedig iskolát teremtett alkotója. Általa nem egyszerűen a többszólamú játékmód lehetőségeit kereste a gordonkán Kodály, hanem gyakran különféle hangszerek (például a cimbalom vagy dudu), sőt: együttesek hangzásvilágát imitálta, olykor egyenesen zenekarszerű hatásra törekedve. Csakhogy amit más szerzők szimfonikus kereteken belül valósítottak meg, Kodály képes volt egyetlen, két mély húrját tekintve kisszekunddal lejjebb hangolt cselló segítségével véghezvinni!

Kodály Zoltán Szólószonátája oszlopként áll a mai napig a csellóirodalom repertoárjában. Sok csellista vágyik arra, hogy megtanulja a darabot, és a darab előadását sokan fejlődésük fő mérföldkövének tartják. Saját tapasztalatom szerint az utóbbi 50 évben annyira fejlődött a csellótechnika, hogy a csellisták jelentős része már egyetemista korban ismerkedik a művel és tanulja. Mára odáig fejlődött a technikai tudás, és az előadói kedv, hogy komoly nemzetközi versenyeken akár kötelezően eljátszandó a Szólószonáta vagy annak egyes tételei.

A világ nagyon sok országában tartottam előadásokat, mesterkurzusokat a Szólószonátáról. Óriási az érdeklődés az ilyen fókuszált témánál. Gondoljuk meg, 1915, a mű megírása óta, 106 év telt el. Az első ötven évben 100-150, majd napjainkig vélhetően akár 1000 szólómű is keletkezhetett. A csellisták technikája ennek köszönhetően is óriásit fejlődött, mégis Kodály Szólószonátájával nem mindenki birkózik meg. Pedig Kodály is meglepődne, ha hallaná a mai felkészült virtuóz játékosokat. Ámde a virtuózítás nem elég Kodály zenéjének mély, magyar érzelmű, és kifejezésű előadásához. Ezért is érzem feladatomban, hogy magyar és külföldi növendékeimmel megértessem Kodály zenéjének értelmét, tartalmát és átadjam mindazt, ami a nyelvünkéből, a népzeneinkből eredő zenei kifejezést jelenti.

A Szólószonáta bemutatójára 1918-ban került sor a Zeneakadémián Kerpely Jenővel, akinek a művet ajánlotta Kodály, de akkoriban csak kevesen követték példáját. Starker János 1939-ben 15 évesen a Zeneakadémia növendékhangversenyén aratott nagy sikert a művel. Starker előadóművészetében, vagyis kifejezéseiben, érzelmvilágában megtartotta gyökereit, és ettől is vált igazán hitelessé az ő Szólószonáta előadása is.

Érdekes, hogy a század másik nagy csellistája, Rosztropovics soha nem vette műsorára. Ahogy ő mondta komoly nehézség a darab tanulásánál a kotta olvasása. Különösen akinek abszolút hallása van, annak zavaró a megszólaltatott hangmagasságok leírási módja, hiszen az alsó húrokra lejegyzett hangok lefogáskor fél hanggal lejjebb szólalnak meg. Ez persze a zeneszerzőnek is hatalmas munkát jelenthetett a darab megírásakor.

1967-ben, a Zeneakadémia harmadik évében határoztam el tanárom tanácsára, hogy elkezdem, mint később rájöttem a soha nem befejezhető, de mindig örömet adó felfedező tanulását a darabnak. A virtuóz 3. tételt a sárospataki várban tanultam meg egy 1 hónapos, napi 6 órás gyakorlással, remete munkával. Az 1968-as Nemzetközi Casals versenyen még akadémistaként, döntősként a Szólószonáta III. tételének előadásáért különdíjban részesültem.

A következő években megismerkedtem a két másik csodálatos tétellel és előbb kisebb koncerteken, majd egyre többször játszottam, végül repertoár darabommá vált. Már akkor éreztem, de még nem tudtam, hogy ez a mű, ez a zene végigkíséri egész pályámat.

Ezen évek tapasztalatai, nehézségei, küzdelmei, a különféle megoldási módok meghatározóak voltak, és azóta is ezek alapján tanítom növendékeimet, hogyan lehet a Szólószonáta közelébe férközni☺. Kezdeti ötletem az volt, hogy írjak egy “ÚTMUTATÓT” Kodály szonátájának tanulásához. Ezt sokan talán félreértelmeznék, és azt feltételeznék, hogy az én játékmódom a mérvadó, ezért inkább maradtam a gyakorlati tanítás mellett. Tanításom célja, hogy egyszerűen bemutassam tapasztalataimat a Szólószonáta tanulása folyamán jelentkező, eddig soha nem tapasztalt hangszeres, zenei és fizikai problémák megoldására, amelyekkel magam is szembesültem.

Az egyes tételek formai elemzése fontos ahhoz, hogy később mindhárom tétel különböző formájában megjelenő mondanivalót, kifejezést egymással szembe állítva megadjuk a Szólószonáta grandiózus tartalmát. Mindig úgy gondoltam, hogy a zenemű szerkezetének megismerésével és a zenei események folyamatos áramlását megértve a darabbal való kapcsolat elmélyül. Ennek lehet eredménye az előadás értelmes és érzelmekben gazdag előadása.

1. tétel: Allegro maestoso ma appassionato feliratú nyitótétel, melynek zenei világa mögött a részint pentaton rendszerű magyar alapanyag tárulkozik föl.

- Az Allegrót különféleképpen érezhetjük, de a Maestoso az Appassionatóval együtt adja meg a tétel karakterét. A szólómű messze leghagyományosabb tétele ez, amely egy szonátaforma struktúrát követ: több témával és egy teljes értékű kidolgozási résszel. A 8 perces tétel önmagában is teljes élményt ad a hallgatóságnak, magam is számtalanszor játszottam külön csak ezt a tételt.
- Az induló főtéma, a h-moll akkordból kialakuló “risolutó” téma már magába foglalja a scordatura által lehetőséget adó H tonalitást. Ízig-vérig magyar zene szólal meg itt, felismerhető pentaton alapú motívumok, hangsúlyos frázis kezdésekkel:

1. ZENE: Szólószonáta I. Főtéma

<https://drive.google.com/file/d/1DkR-ztCO6egMYhXH6cQgicJvZQRWwao6/view?usp=sharing>

- Érzelmi kitörések határokat nem ismerő szenvedélye jellemző erre a tételre. A témák sokszor szabad frázisonként, improvizációs természetességgel bontakoznak ki.
- A vallomásos férfihang, a melodika népzenei fogantatása, az Allegro maestoso ma appassionato Siratója maga a MELLÉKTÉMA.

- A kidolgozásban a risoluto és appassionato ereje VÁLTAKOZVA csúcsosodik ki. Kodály mesterien használja e két karakter egymásra feszülő erejét. Egyre gyorsuló és magasabbra törő futamokat torpantanak meg az ereszkedő, appassionato jellegű pontozott ritmusú frázisok, majd a hangszer legmagasabb regiszterében óriási feladatok elé állítva a játékost trillákkal, duplafogásokkal, kadenciával érkezünk el a visszatérés előtti grandiózus főtémához.
- A visszatérő melléktéma utáni Kóda: a hosszan elhaló tonikai hang, a melléktémából ismert “sóhaj motívum” egyre gyengülő erejű kísérettel, levezeti a tétel hihetetlen érzelmi feszültségét. Majd váratlanul a tételt indító két határozott, risoluto h-moll akkordjával zárul a tétel.

Az I.tétel rövid ismertetése és elemzése után hallgassunk meg egy részletet, ami a **KIDOLGOZÁS** részt mutatja meg, amely talán a legjellemzőbb a tételre.

Az előadás során elhangzó minden zenerészlet élő koncert felvételeimből való.

2. ZENE: Szólószonáta I. Kidolgozás

https://drive.google.com/file/d/1XtY1gOLycx_o5ZIR6rMCLNcPFfBVlvWl/view?usp=sharing

2.tétel: Adagio - con grand'espressione: A szívemhez legközelebb álló tétel. Itt érzem igazán magyar érzelemlátásunk kisugárzásának zenébe foglalását. Ez a tíz perces tétel minden másnál jobban idézi az emberi hangot, a férfias lírát, és ábrázolja leginkább a magyar lélek minden rezzenését. A lassútétel egyetlen hatalmas éjszaka-költeményként hat. A pályatárs és barát Bartók Béla nagy "éjszaka zenéjének" méltó párja, víziószerű dallamanyagában olykor népi sirató- emlékek, megrázó végletek közepette jelennek meg.

A tétel 3 részes „ABA” formájú.

- Az **I.rész** meditatív bevezetése után hirtelen a természetben érezzük magunkat. A furulya kis díszítéssel induló álmodozó éneklése szomorú énekhangra vált. A pengetős kíséret szelíden jelenik meg,

Hallgassuk meg ezt:

3. ZENE: Szólószonáta II. eleje

<https://drive.google.com/file/d/1b26UYQhzVvmF0h7ROTsbC48oMDN9rr9C/view?usp=sharing>

- A pizzicato lecsendesedő nyugalma váratlanul berobbanó forte:
- A **II. rész, a Con moto** töri meg. Talán a természet felkiáltása ez vihar előtt, a szél próbálkozása (a futamok, kis kadenciák) után, szinte lihegve, kihagyó életjeleket mutatva. Ez a szeszélyes Con Moto rész a vad, szaggatott futamok felszaladásával és megtorpanásával nyugszik meg. Rövid

kifulladás után a pizzicatók ritmikus ellenpontja lassan elfogy, elhalkul, és hatalmas lélegzet után megjelenik az első téma visszatérése.

- A **III. rész** csodálatos megnyugvással, felhőbe suhanó futamokkal megszínezve jelenik meg. A meditáló parlandó olykor tremolókból és gyors arpeggiókból álló kadenciákkal emlékeztet arra, hogy ez a tétel valójában egy folyamatosan váltakozó éneklés és annak fantáziaszerű variációiból fakad.
- A természet izgalmas zsongása hamarosan megnyugszik és megint a pontosan lekottázott, de szabadnak hallatszó rubatós ének veszi vissza a szerepet.
- A kódában megjelenő hangulat megint a természet zenéje, meghalljuk a furulya magasba emelkedő motívumát és finom sóhajjal, egy glissandóval végződő meditációját, amit már csak az egyre erőtlenebb és kihagyó pengetés, az elcsendesedő esőcseppek búcsúztatnak.
- Számomra a legszemélyesebb vallomás ez, mint előadó a legszebb feladatnak, megformálásnak tartom elvezetni a hallgatót ebbe a világba.
- Felemelő érzés a lassú tétellel foglalkozni, gyakorolni, tanítani. Több évtizedes tapasztalatom, hogy a mesterkurzusokon ritkábban játszik a csellisták. Különösen a külföldieknél érzem azt, hogy milyen nehezen, sokszor félve próbálják megformázni és átélni a szomorú énekhangra, szöveget utánozó parlandóra és rubatóra épülő motívumokat, dallamokat.
- Kodály leírasi módja, rubato notírozása csodálatos. A 6/8, az 5/8 és a 9/8-ados ütemek váltakozása magyarázatot ad az előadónak a szabadságra, a rubatós játékra. A más anyanyelvűeket mégis gyakran meg kell győzni ennek átértéséről.
- Előjátszással megmutathatom a szabadabb ritmusformákat, a súlyokat, a nyújtásokat, hiszen egy nem magyar anyanyelvűnek pl. a hegyes ritmus elhelyezése a parlandóban kizárólag ritmikai feladat. Számomra a lekottázhatatlan szöveg deklamálása belülről, a lélekből jön, ezért is lehetetlen ezt a kifejezést elmagyarázni, inkább a hangszeren tudom megmutatni. Az érzékenyebb zenész sokszor megérzi ezt és magáévá tudja tenni.
- Sikernek érzem, ha valaki közel, vagy közelebb kerül a magyar lélek, a szívből való éneklés, a nyelvünkből eredő beszédesség ezer arcú előadásához.

3.tétel: Allegro molto vivace népi ihletésű, fergeteges, színpompás forgataga csodálatraméltó zeneszerzői ötletbőséggel, az előadó részéről pedig rendkívüli virtuozitást kívánva tágítja ezernyi irányban a gordonka hangzáslehetőségeit. Tartalmában, virtuozításában lebilincselő hatású. Kodály a III. tétellel, egyszemélyes zenekarrá változtatja a csellót. A lenyűgöző forgatagú táncok sorozatával és variációival, a szonátaforma

még mindig felfedezhető jeleivel a gordonka szóló-irodalom talán leggrandiózusabb művét koronázta meg.

- A scordaturával öt oktávra bővített hangterjedelem lehetővé teszi az egyedi balkezes pizzicato technikákat, duplafogásokat, a vonóval például saltato, ricochet, sul ponticello és sul tasto játékmódot. Felfedezhetjük a dallam és az állandó kísérőhúrok jellegzetes hangzását, a pengetés különböző módjait, mint kísérő ritmust, továbbá hármás, négyes pengetett akkordok sorozatát, a glissandós (csúszásos) pengetést, és az üveghangokat.
Bár a zeneszerzők használták az ilyen technikai lehetőségeket külön-külön, valószínűleg Kodály volt az első zeneszerző, aki mesterien ötvözte ezeket a technikákat ebben a tételben.
- A táncelemek végtelen változatán túl, megtaláljuk a klasszikus forma oszlopait, ami végül is összetartja a rapszodikusnak tűnő anyagot.
- A III. tétel elején: BEROBBAN A TÁNC!! A végtelen körtánc!

Hallgassuk meg a FŐTÉMA pár taktusos részletét, közvetlenül utána ellentétként a pengetős melléktémát. AZ IDŐ RÖVIDSÉGE MIATT NEM IGAZÁN MUZIKÁLIS MEGOLDÁSÚ VÁGÁSOKKAL:

4. ZENE: Szólószonáta III. eleje akkordig

<https://drive.google.com/file/d/1E6NCYyri1tb0jYrisVv1Dv1-gdWMImqZ/view?usp=sharing>

TOVÁBB!

5. ZENE: Szólószonáta III. melléktéma

https://drive.google.com/file/d/1ZH-cwXqf2Bd_S5NhFx2YzMnkGrQn0u/view?usp=sharing

- Ebben a tételben lehetséges az előadói szabadság, azonban többnyire kötött tempótartással. A népi hangszerekre utaló technikai megoldások, mint a pengetés, a dudahang ritmikus lüktetése, és minden együttvéve féktelen táncot mutat az örömmön túl, szinte a megszállottságig.
- A visszatérés előtt misztikusan visszafogott hangzással, majd hosszú, óriási crescendóval Kodály előkészíti a főtéma négyes akkordokkal való visszatérését. Itt megfigyelhetjük a ritmikus tremolót, a sul ponticellót, a sul tastót, a kettősfogásos tremolókat, a cselló ötödik oktávján megjelenő motívumokat, majd a visszatérést megelőző lezúduló repetált, duplahangos menetet. Kodálynál ezek a technikai eszközök sohasem öncélúak, szervesen beépülnek a Főtéma visszatérés előkészítésének feszültségébe.
- A szonáta forma elemeit megtartva, a zárótéma hihetetlen virtuóz tempóját lecsendesítve, a pengetés több fajta módját felhasználva érkezünk el a Kódához. Kodály a H dúr indítást követően

különböző hármás és négyes hangzatok arpeggio-s játékmódjával és szinkópás elemekkel tartja a feszültséget a dominánson, majd végre megérkezik a H dúr tonikai hangnemhez.

Zeneileg, mind érzelmileg nagy pillanat ez! Grandiózus befejezése a háromtétéles nagy Műnek!!!

Végezetül hallgassuk meg a tétel és egyben a mű ZÁRÓ részét.

6. ZENE: Szólószonáta III. pizzicatótól végig

<https://drive.google.com/file/d/1XE1Zr31t5CxLGQsPgRwr0ZOvxH443HTt/view?usp=sharing>

A háromtétéles szólószonáta különleges koncentrációt és erőnlétet kíván meg. Az első előadásoknál előfordult, hogy a vonós jobbkezem annyira elfáradt a duplahúros és négyhúros akkord sorozatokban, hogy aggódtam, vajon be tudom-e fejezni a tételt a legnagyobb erőt igénylő kódával.

Tapasztalatomat mindig felhasználom, figyelmeztetve és elmagyarázva az előadónak, hogy miért javaslom a különleges újjrendi megoldásokat-vonásokat annak érdekében, hogy a tétel, és gondolva az egész mű előadására a három tétéles mű “verejtékezés” nélkül előadható lehessen.

Mindig az volt az érzésem a Szólószonátával, hogy a közönség számára a technikai bravúr nagyra értékelése eltöri Kodály remekművének mély zenei hatása mellett.

Kodály Szólószonátája pályám legfontosabb állomásain jelen volt és végig elkísért. Azt gondolom, hogy a mai előadás is ebbe a sorba tartozik. Remélem, hogy egy előadóművész értékelése, ha más szempontból is, de közelebb hoz mindenként Kodályhoz és a Szólószonáta rendkívüli értékének megbecsüléséhez és szeretetéhez.

----- X -----

Végezetül engedjenek meg egy kis zenei kirándulást Galántára. A mai Szlovákia területén található Galánta, több szempontból is fontos helyszíne volt Kodály Zoltán életének. Az igazi otthon ez, a gyermekkori idill színhelye, ahová szorosán kötődött. Itt járt elemi iskolába, itt ismerkedett a természettel, itt hallott először népdalt. Ezek az események mind befolyásolták művészetét, a népzene és a népi kultúra iránti elkötelezettségét.

Ahogy Kodályt megragadták ezek a hatások, mint zeneszerzőt, úgy ragadott magával engem is hangszeres művészként a Galántai táncok. Előadóművészként és pedagógusként is többször gondoltam arra, hogy hangszerem irodalmát olyan zeneművekkel gyarapítsam, amit csak átiratok formájában lehet eljátszani. Ezért Liszt rapszódiaiból hármat, Brahms: Magyar táncaiból egy csokrot, illetve Schubert és Brahms dalaiból készítettem cselló átiratokat, amelyek sikeresen végig kísérték pályámat.

Kodály a Galántai Táncok sziporkázó hangszerelésében is jelentős, és meghatározó szerepet adott a csellónak, részben talán ezért is áll hozzám olyan közel. Mindig csodálattal és vágyakozva hallgattam a darabot, és belül éreztem, hogy nagyon szeretném csellón megszólaltatni ezt a remek művet. Valahol mindig vártam arra a pillanatra, ami egyszer egy győri zenekari estemen érkezett el. Milhaud Gordonkaversenyének eljátszása után a színpad mögött már felszabadultan, élvezettel hallgattam Medveczky Ádám dirigálásával a koncert zárószámát, a Galántai Táncokat. Mellettem Maros Rudolf kiváló zeneszerző barátom állt, aki látva milyen élvezettel hallgatom a darabot, és felkapom a fejem a lágy cselló témánál, odasúgta: ezt Te át tudnád írni és nagy siker lenne! Ez volt a végső lökés, másnap hozzákezdttem!

A Galántai táncokból Kodályné Sárka engedélyével cselló-zongora átíratot készítettem, melyet 1983-ban mutattam be először Budapesten élő rádióadásban, és Maros Rudolf jóslata bevált, tényleg nagy siker lett világszerte. Magyarország, Róma, Bécs, Madrid, Párizs, München, Chicago koncertermei mellett New Yorkban a Frick Múzeumban játszottam, ahonnan élő egyenes adásban közvetítették a klasszikus zenei csatornán. Utoljára Ittész Mihály elnök úr meghívására a Kodály Társaság tiszteletbeli tagjának való elismerő oklevelem átadásakor adtam elő.

Sajnos az átírat azóta is kéziratban van, és egyelőre nem is lehet kiadni. Az átírat elkészítése és megtanulása is óriási munka volt, de ugyanakkor csodálatos érzés. Büszke vagyok, hogy az átírat révén olyan helyeken is meg tud szólalni a Galántai táncok, ahol zenekari koncert ritkán hallható! Csodálatos érzés az ízig-vérig magyaros dallamokra épülő mű előadásával, a zenéből áradó magyar gyökereket képviselni.

De mi is az a magyar zene? Kodály azt mondta erről: „A magyar zenét nem mi találtuk ki. Megvan az már ezer éve. Mi csak ápolni, őrizni akarjuk a régi kincset, és ha olykor megadatik nekünk, gyarapítani.”

A Galántai táncok cselló-zongora átíratom 1983-tól nagyon jelentős szerepet töltött be szólista pályafutásomban. Hangszeres előadóként az átíratban, a megszólaltatásban, a megformálásban, állandóan azt kerestem, hogyan lehet éreztetni és tükrözni Kodály színes hangszerelését, sokszor a népi hangszerekre emlékeztető hangszíneket, a jellegzetes ritmusokat, a vonósok, fafúvók karakteres szerepét, és mindezek beillesztését a méltóságteljesen induló verbunkos muzsikát követő, mesterien felépített táncok sorozatába.

Örömmel mutatnám meg az egész cselló-zongora verziót, amit legtöbbször Kovalszki Máriával és Gulyás Mártával játszottam. Az idő rövidege miatt most csak néhány rövid részlettel szeretném érzékeltetni az átírat különlegességét. A megszólaló bejátszások mind élő koncertfelvételeim.

A mű 2 nagy részre tagolódik felidézve a hagyományos verbunkos-zene **LASSAN** és **GYORSAN** felépítését.

I. LASSAN

- A zenekari műben a csellók, majd a kürt hozza a jellegzetes, lassú verbunkos motívumot. Az elsőhegedűk melódiája után a klarinét mutatja meg az utat: rögtönzészzerű kadenciája a darab főtémájába, a szerzői utasítás szerint “méltóságteljesen lépkedő” verbunkosba torkollik. Ez az Andante Maestoso a gyakran visszatérő Főtéma, amelyet később négy gyors tánc-szekció követ.

Hallgassunk bele, hogyan szólal meg mindez a cselló-zongora átiratban:

7. ZENE: Galántai táncok_eleje

https://drive.google.com/file/d/1jJvORfRgBKJGOj2nc7TueY_XCu61rFOj/view?usp=sharing

- Az első közjátékban ugrótáncot idéző, pizzicatóval kísért, csipkelődő fafúvós, és komoly, sodró erejű vonósállások váltják egymást. Szellemes szerzői megoldás az ismétlésnél a fafúvósok dallamát kiemelni, ahol a fuvola és a pikoló kvintpárhuzamban halad. Az ismét megjelenő rondótéma szenvedélyességét a dallamsorvégi crescendók fokozzák.

Következzen mindez az átiratban:

8. ZENE: Galántai táncok

<https://drive.google.com/file/d/1j9wGESR5lcvJYieXH43JnGfRfyg1vxeU/view?usp=sharing>

II. GYORSAN

- A pár ütemre visszatérő Andante maestoso téma után, a GYORS RÉSZT a vonósok indítják, majd fokozatosan minden hangszercsoport bekapcsolódik a hajsolt táncba,

A “Gyorsan” rész, jellegzetesen szinkópás formában a következő képpen hangzik az átiratban:

9. ZENE: Galántai táncok

https://drive.google.com/file/d/1rE17YWE82bHMG5xIrV1W4I8Q_Zesjd_L/view?usp=sharing

- Az újabb közjátékban, a klarinét kedélyes hangulatú epizódját követi a fergeteges táncot előkészítő fokozatos gyorsulás, és hatalmas lendülettel érkezik meg a második rész Fő témájához!

10. ZENE: Galántai táncok

<https://drive.google.com/file/d/1iLGUJaK4paNIgW33WH8IRTctdMsyalh0/view?usp=sharing>

- A szinkópás fortissimo terület után egy pianissimo gisz-moll akkord váratlanul megtorpantja az eddig sodró lendületű zenét: csodálatos, lélegzet elállító pillanat! Érezhető, hogy valami szokatlan fog történni: A főtéma végigvonul a fuvolán és az oboán, emlékeztetve a bevezetésre, de most töredezve, szinte időtlenül, és visszaérkezik oda, ahonnan elindult, a klarinét panaszos, de mégis meleg hangjához.
- Majd a rövid kadencia egy kérdőjellel, a koronával egy pillanatra megáll és teljesen váratlanul a Gyors rész Főtémája Kódként, az összes hangszert megszólaltatva káprázatos forgással, és a jellegzetes szinkópás motívummal tesz pontot a szédítő táncra:

11. ZENE: Galántai táncok_vége

https://drive.google.com/file/d/1jgqrBGkJr0_B5xkfhYIN9J7Vu7hop9XS/view?usp=sharing

Tisztelt Elnök Úr, Bizottsági tagok, Akadémikus Társaim, Hölgyeim és Uraim!

Székfoglalóm: „Gyökértelen művészet nem létezhet.” Kodály és a cselló címet viselte.

Ebben a rövid értekezésben szerettem volna közelebb vinni Önöket Kodály két, nagyszabású művéhez a csellóra írt Szólószonátához és a Galántai táncok átíratomhoz, és ezzel együtt azokhoz az értékekhez, melyeket jól csak a szívével lát az ember, visszaadni pedig csak a belső érzések alapján lehet.

Gyerek és fiatal koromban az ötven-hatvanas években a nehézségek ellenére is sikerült olyan zenei nevelést kapnom, ami átítatott a magyar népzene iránti szeretettel, így Kodály zenéje már akkor óriási hatással volt zene és hangszer tanulásom irányára.

Az előadásomban elhangzó gordonka művek végig kísérték egész pályámon. Mindig is célom volt, hogy a világgal megismertessem Kodály gordonka művein keresztül azokat a gyökereket, amelyeket mi mindannyian magunkénak érzünk.

Befejezésül szeretném idézni Kodály Zoltán szavait:

„A magyar népdal az egész magyar lélek tükre, a magyar nyelvvel egyidős; a magyarság történelme során kialakult és az évszázados, évezredes használatban csiszolódott népzenei hagyomány, anyanyelvünkhöz hasonló érték. Benne mindannyian magunkra ismerhetünk, belőle mások is megismerhetnek bennünket.”

Köszönöm a figyelmüket!